

Piteå Kommun

2016

Stöddokument

Att arbeta med särskilt begåvade elever

Louise Helgesson

Piteå Kommun

2016-09-08

Inledning – att uppmärksamma de särskilt begåvade eleverna

I skollagens första kapitel, fjärde paragrafen (2010:800), står det att utbildningen ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Eleverna ska få stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. Där framgår det även att man i utbildningen ska ta hänsyn till elevers olika behov. Lagen är därmed tydlig med att även elever som har särskilda styrkor i olika ämnen har rätt till en undervisning som utmanar på den nivå där eleven befinner sig.

För särskilt begåvade elever krävs att skolan uppmärksammar dem och ger dem utmaningar på rätt nivå, samt ser till att de får bekräftelse och erbjuds delaktighet. Särskilt begåvade elever kan lätt bli understimulerade och ha en känsla av utanförskap. Vilket kan leda till oroliga elever, elevers om inte vill gå till skolan (hemmasittare), ensamhet och slutenhet, att de inte känner sig accepterad av samhället.

Stöddokumentet är utarbetad utifrån det stödmaterial som skolverket tillhandahåller för särskilt begåvade elever samt inspiration från SKL:s Handlingsplan särbegåvade elever 2014 som är ett samarbete mellan Borås, Karlstad, Landskrona, Luleå, Sollentuna, Uppsala och Umeå kommun. Dokumentet är generellt och kan användas i skolans alla ämnen.

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/larande/sarskilt-begavade-elever-1.230661>

<http://skl.se/download/18.547ffc53146c75fdec0eeeb9/1405428232070/skl-handlingsplan-2014-sarbegavadeelever.pdf>

Syfte

Syftet med detta stöddokument är att:

- skapa förståelse och medvetenhet kring särskilt begåvade elever
- synliggöra goda exempel på hur man kan identifiera särskilt begåvade elever
- anpassa undervisningen så att de får utvecklas till sin fulla potential

Mål:

Att alla elever stimuleras till att utvecklas så långt som det är möjligt genom att:

- Öka kunskapen om särskilt begåvade elever och hur de identifieras hos personal som arbetar med elever i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan
- Utveckla hållbara metoder och rutiner som tillvaratar särskilt begåvade elevers intressen och behov.

Att arbeta med stöddokumentet:

Med utgångspunkt i stöddokumentet kan kompetensutveckling på skolan till att börja med handla om att öka medvetenheten om elever med särskild begåvning och diskutera på vilket sätt skolan kan bli bättre på att uppmärksamma elever och anpassa undervisningen för särskilt begåvade elever.

Kompetensutvecklingen om särskild begåvning behöver många gånger gå hand i hand med en attitydförändring. En missuppfattning som är vanlig är att särskilt begåvade elever klarar sig bra utan att undervisningen anpassas. Ofta lägger skolan mycket kraft på de elever som har svårt att nå de lägsta kunskapskraven, vilket kan få till följd att elever med särskild begåvning får klara sig själva. Men lärarens bemötande, bekräftelse och stöd och förmåga att anpassa undervisningen utifrån elevernas olika förutsättningar och behov, är oerhört viktiga för alla elevers välbefinnande och utveckling, och det gäller även bemötandet från skolledare och övrig personal. Därför behöver alla skolpersonal få ta del av kompetensutveckling.

Förvaltning:

Anta, implementera och följ upp arbetet gällande särskilt begåvade elever. Stödja rektorer att samordna och skapa möjliga forum för fortbildning samt uppmuntra till samarbeten som tillvaratar särskilt begåvade elever. Uppmuntra initiativ ute på skolorna där verksamhet kopplas ihop med forskning om särskilt begåvade elever.

Skolledare:

Ansvara för att alla elever ska utvecklas så långt som möjligt. Rektor ska ge lärare möjlighet till kompetensutveckling genom att skapa förutsättningar för kollegialt lärande kring särskilt begåvade elever.

Lärare:

Läraren skall öka sin förståelse och medvetenhet kring särskilt begåvade elever och ta hänsyn till varje individs enskilda behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande när man organiserar och genomför sin undervisning.

Vilka är de särskilt begåvade eleverna?

Det finns inte någon enhetlig accepterad definition av särskild begåvning, men en definition för att vi ska förstå vilka individer det handlar om kan vara:

"Den är särbegåvad som förvånar dig vid upprepade tillfällen med sin osedvanliga förmåga på ett eller flera områden, både i skolan och i vardagslivet. (Persson, 2105 s5)."

Definitionen stämmer när särskilt begåvade elever kommer till sin rätt i skolan, men det är inte alltid som en särskilt begåvad elev förvånar. Eleven kan av olika anledningar underprestera, verka ointresserad eller själv välja att dölja sin begåvning. I Skolverkets stödmaterial utgår man från att ca 5% av eleverna är särskilt begåvade. (Mayer, 2005).

Särskilt begåvade elever i skolan

Den intellektuella begåvningen innebär förmågan att använda sig av sitt tänkande och sin känslomässiga förståelse för att förstå, se hur saker hänger ihop och räkna ut vad som ska göras. Denna förmåga är starkt kopplad till förmågan att lära sig. För skolan och lärare är det därför viktigt att ta hänsyn till att elevers förmåga att ta till sig teoretisk information varierar och att undervisningen behöver anpassas efter denna förmåga. Särskild begåvning och hög prestation är inte samma sak. Många som har en särskild begåvning utmärker sig inte för sina prestationer. Elever som tidigt fått intryck av att skolan inte är en plats där de kan utvecklas ger ofta upp och kan uppfattas som lata, stökiga, omotiverad etc. I stället för att fokusera på prestationer kan skolan fokusera på elevens lärande och utveckling som helhet. De särskilt begåvade eleverna utvecklas olika snabbt inom olika områden, till exempel kognitivt, emotionellt, socialt och motoriskt, och i otakt med sina jämnåriga. Ju mer erfarenhet och kunskap skolan och lärarna har om vad som kan känneteckna särskilt begåvade elever, desto mindre är risken att dessa inte uppmärksammas. Ökad kunskap gör också att de alla flesta av eleverna kan få sina behov tillgodosedda inom en ordinarie men differentierad undervisning.

Organisatorisk och pedagogisk differentiering

Organisatorisk differentiering: Skolans styrdokument ger rektorn och lärarna möjlighet att organisera undervisningen utifrån olika förutsättningar. För att kunna möta särskilt begåvade elevers behov krävs ofta ett gott samarbete mellan flera lärare och flera olika professioner och skolformer. Varje grupp av elever kräver en lärare, och i den organisatoriska differentieringen ingår rektorns arbete med att fördela arbetet så att även lärarnas olikheter och specialkompetens tas tillvara på bästa sätt.

Två nyckelbegrepp vid *pedagogisk differentiering* är acceleration och berikning.

Acceleration kan bland annat innebära snabbare undervisningstakt, att elever hoppar över skolår eller att eleven startar skolan tidigare. Berikning innebär att eleven får bredda och fördjupa sina kunskaper. Det kan innebära att eleven arbetar med fördjupningsuppgifter inom samma område som klassen arbetar med, eller med helt andra områden.

Kartläggning och tecken på särskild begåvning

En kartläggning av elevens styrkor, svagheter, kunskaper, färdigheter och lärande samt drivkrafter och önskemål, kan ge en större förståelse för hur eleven fungerar och vilket stöd skolan kan ge. En kartläggning bör inte bara belysa förhållanden på individnivå utan även omfatta pedagogiska metoder och hur skolan i stort organiserar sin verksamhet och fördelar resurserna. Särskilt begåvade elever har olika bakgrund och olika intressen. De skiljer sig åt såväl socialt som kognitivt. En del har särskild begåvning inom flera områden andra har inom något område. För att skolan ska kunna möta dessa elever krävs att pedagogerna arbetar kontinuerligt och varierat för att kunna hitta identifiera och stötta dessa elever. En kartläggning kan visa på elevens behov och utgöra grunden för hur undervisningen ska anpassas.

Att arbeta med Skolverkets stödmaterial:

Syftet med stöddokumentet är att skapa förståelse och medvetenhet kring särskilt begåvade elever och höja lärarens kompetens att identifiera dessa och utifrån detta anpassa undervisningen så att de får utvecklas till sin fulla potential.

Nedan följer en arbetsgång i tre delar hur ni kollegialt arbetar med Skolverkets stödmaterial för att höja lärarnas kompetens och öka måluppfyllelsen för alla elever.

1. Att uppmärksamma särskilt begåvade elever

Denna del, som i första hand vänder sig till pedagoger, elevhälsopersonal och rektorer, handlar om vad som menas med begreppet särskilt begåvade elever, hur deras situation kan se ut i skolan och varför det är viktigt att uppmärksamma dem.

Läs först stödmaterialet

Ni förbereder er genom att läsa avsnitt 1.1 och 1.2. i Skolverkets stödmaterial om att arbeta med särskilt begåvade elever. [Gå till stödmaterialet "Att arbeta med särskilt begåvade elever"](#)

Frågor

- Vilken kunskap har vi på vår skola om begreppen särskilt begåvade elever respektive högpresterande elever?
- Vilka tecken på att en elev är särskilt begåvad brukar vi vanligtvis uppmärksamma? Vilka tecken kan vara svårare att uppmärksamma? Varför är det så?
- Hur arbetar vi för att uppmärksamma tecken på att en elev, kan vara särskilt begåvad? Hur arbetar vi för att uppmärksamma om även nyanlända elever, och elever med annan språklig bakgrund, kan vara särskilt begåvade?
- Vilket behov finns det av att utveckla vårt arbete med detta?
- När vi har uppmärksammat att en elev kan vara särskilt begåvad – hur gör vi då för att få en fördjupad bild av elevens förutsättningar och behov? Hur ser vi till att få en helhetsbild genom att belysa förhållanden på individ-, grupp- och organisationsnivå (dvs. såväl elevens förutsättningar och behov som vilka pedagogiska metoder som används, hur elevens lärmiljö ser ut, hur verksamheten är organiserad m.m.)?
- Hur samverkar vi från skolans sida med och tar tillvara elevens och elevens vårdnadshavares synpunkter i detta arbete?

Sammanfattning utifrån den samlade bilden

På vilket sätt behöver skolans arbete med att uppmärksamma särskilt begåvade elever utvecklas?

Att uppmärksamma särskilt begåvade elever	
Mötesdatum:	Deltagare:
Finns det behov av att utveckla arbetet i denna del? I så fall – vad behöver utvecklas?	
Varför behöver det utvecklas?	
Hur ska vi göra för att utveckla arbetet?	
Hur går vi vidare?	

2. Skolans arbete med att möta särskilt begåvade elever

Denna del, som i första hand vänder sig till pedagoger, elevhälsopersonal och rektorer, handlar om hur skolan arbetar för att möta de särskilt begåvade eleverna och ge dem en likvärdig utbildning utifrån deras förutsättningar och behov.

Läs först stödmaterialet

Ni förbereder er genom att läsa avsnitt 1.3 och 1.4 i Skolverkets stödmaterial om att arbeta med särskilt begåvade elever. [Gå till stödmaterialet "Att arbeta med särskilt begåvade elever"](#)

Frågor

- Hur arbetar vi för att kunna möta de särskilt begåvade eleverna, såväl i de tidigare som senare åren, utifrån deras förutsättningar och behov? Hur arbetar vi för att kunna möta även nyanlända elever som är särskilt begåvade?
- Hur ser vi till att lärmiljön är utformad på ett sätt som ger dessa elever stöd och stimulans att utvecklas så långt som möjligt?
- Hur samarbetar och samverkar vi inom skolan i detta arbete? Hur samverkar vi med och tar tillvara elevens och elevens vårdnadshavares synpunkter?
- Vilka former av organisatorisk differentiering används i vår skola? Varför har vi valt dessa former? Hur fungerar de i förhållande till de särskilt begåvade elevernas förutsättningar och behov?
- Hur följer vi upp att utbildningen ger de särskilt begåvade eleverna det stöd och den stimulans som de behöver för att utvecklas så långt som möjligt?
- Vilket behov finns av att utveckla vårt arbete med att möta särskilt begåvade elever?

Sammanfattning utifrån den samlade bilden

På vilket sätt behöver vi utveckla skolans arbete med att möta särskilt begåvade elever?

Skolans arbete med att möta särskilt begåvade elever

Mötesdatum:	Deltagare:
Finns det behov av att utveckla arbetet i denna del? I så fall – vad behöver utvecklas?	
Varför behöver det utvecklas?	
Hur ska vi göra för att utveckla arbetet?	
Hur går vi vidare?	

3. Att undervisa särskilt begåvade elever

Denna del, som i första hand vänder sig till pedagoger, handlar om hur undervisningen anpassas till de särskilt begåvade elevernas förutsättningar och behov. Här kan man med fördel ha grupperingar utifrån vilka ämnen man undervisar i, och då välja det ämnesdidaktiska stöd (2.1-2.6) som är aktuellt.

Läs först stödmaterialet

Ni förbereder er genom att läsa avsnitt 1.3 och 2 (2.1- 2.6) i Skolverkets stödmaterial om att arbeta med särskilt begåvade elever. [Gå till stödmaterialet "Att arbeta med särskilt begåvade elever"](#)

Frågor

- Hur arbetar vi som pedagoger med att utmana och motivera de särskilt begåvade eleverna utifrån deras förutsättningar och behov? Hur arbetar vi med detta när det gäller elever som har annat modersmål än svenska?
- Hur arbetar vi med pedagogisk differentiering i form av acceleration för dessa elever? Vad innebär det i praktiken i olika ämnen? Hur kan vi vidareutveckla detta arbete?
- Hur arbetar vi med pedagogisk differentiering i form av berikning för dessa elever? Vad innebär det i praktiken i olika ämnen? Hur kan vi vidareutveckla detta arbete?
- Hur ser vi till att de särskilt begåvade eleverna utvecklar en väl fungerande studieteknik?
- Hur samarbetar och samverkar vi som pedagoger i arbetet med att undervisa dessa elever? Finns det behov av att utveckla samarbetet och samverkan? I så fall varför och på vilket sätt?
- Hur följer vi upp att undervisningen i olika ämnen ger de särskilt begåvade elever den ledning och stimulans som de behöver? Vad gör vi utifrån de resultat som kommer fram?

Sammanfattning utifrån den samlade bilden

På vilket sätt behöver vi utveckla skolans undervisning av särskilt begåvade elever?

Att undervisa särskilt begåvade elever	
Mötesdatum:	Deltagare:
Finns det behov av att utveckla arbetet i denna del? I så fall – vad behöver utvecklas?	
Varför behöver det utvecklas?	
Hur ska vi göra för att utveckla arbetet?	
Hur går vi vidare?	